

els millors lletres, facilitat en els negocis, honor i glòria
amb fotografies en els diaris, entrada gratuïta al palau del Governador-
resident, disminucions en les tarifes ferroviàries,
ajuda oficial en les empreses, crèdit en els negocis, pro-
tecció en les arts i les lletres, honor i glòria als col·laboradors.
Pels residents; no bel·lics (de bellum ja no en restava cap al país tot havien utilitzat)
de tot el que fien per meravellos i refinat que fos, el silenci
~~Això per als que no es significaven pels que feien de resistents~~
~~pressius, pels actius, les persecucions, les bel·listes, la pressió~~
 ~~fins la mort. En la història de la ocupació és antiga~~
i tots en uneixen ^{al mateix} per referències el pa que s'hi dona. No insinua
l'home. Per a la nova història els col·laboradors franques i els
franques residents no tenen cap interès, allò que m'ocupa
interessa i m'ocupa es aquella gran part de la població
d'un país en semblants circumstàncies que no s'
ni col·laborador ni resident, que no demana sinó que el
deixin viure tranquil que no és pas una cosa fàcil,

Des idees, de les hericitats, dels cops de teatre que no
se'n parla, L'actor del conte ^{tipus d'història} desenganyat i d'herois i
de martiris autèntics, només s'interessa pels martiris
~~de tortura~~ o pels herois de infern. Mikos My^{reals}rotis, veil-
lars. Era un home ambiciós i de moment no es volia
comprometre ni amb els uns ni amb els altres, amb el seu
aire bon enfant gras, pallid, tot rimpun no li havia atribuït
cap tendència heroica. No es feia col·laborador, ni es feia
resident. Rumia ve el que més li convenia, i quant més
rumia ve, intapava, ensornava, flaireava i rumia ve
més es convenia del ~~la~~ ^{entre} pocs per vindre que tenia
els col·laboradors. Realment n'havia posat ^{o ell hi havia pensat} massa, ^{messe band} més
cada dia i ja començava a fer-se de l'el opterir fan-
gues en aquell nombrosíssim grup. La idea de fer
resident i martir se li anelava més cada dia. Havia
fementat grups de residents, els veia animats per un form

73
El era cregent però no practicava la religió catòlica. Era un home sincer i no feia mai res ~~per~~ ^{per} no sentir. No va pagar a un bon preu perquè a Girona, en aquella època, un home que no anés a l'uspa, era molt mal vist de la gent. En general, de la femmina, en particular de la clerecia de Girona, una bona colla de capellans estaven en contra d'ell sobretot d'uns que havia publicat, Yosafat i Nàufrags. Una vegada que la tieta Enfèmia va anar a confessar. El capellà confessor li va preguntar si havia llegit alguna obra de Prudenci Bertrana, i en dir ella que sí, el clergue va exclamar: "Sotas condemnada! Si no te'n penedixes i ^{no} promets no llegir mai més res d'aquest malvat i ras de dot a l'infern de tieta ^{que} havia replicat que aquell ~~malvat~~ ^{malvat} no era ~~un~~ ^{un} malvat, que era el marit de la seva germana, un bon espòs, un bon pare, un bon ciutadà. Se'n va anar del confessor sense acabar de confessar. Se

terribles migraïnes, ~~se~~ company els forats de vermets. ~~38~~

La tieta em solia acompanyar el lit, em despullava, m'hi portava un càquel d'antipirina; i una tassa de camamilla per ~~serena~~ perbeava a voltes.

L'endemà no podia anar a l'escola. Però el dia mateix seguien tornarem a anar als despatxos; a fer com de.

per a ^{certa} ~~molt~~ festa. ^{penjava jo amb embarques} I també veure delapi-
tar o afusellar un home. ^{pecunia pensant en} ~~tempre hi ha afi-~~
~~cionats~~ Mai no manquen aficionats a aques-
tes festes macabres. N'hi ha que la prefereixen
a un concert o a una bona ^{supèria de teatre, veuen} ~~comèdia~~. ^{encara infatigable} ~~Intente~~
~~ava en costa de comprendre-ho.~~ Llavors ~~encara~~
més: En el meu infantil i apassionat menys-
preu jo hi embolcallava la tieta, l'àvia, les
ningones i, no parlem del fill del carnicer que...
jo no hi havia pensat mai fins aquell moment.
devia ~~ésser~~ ^{pecunia} ~~plenament~~ ^{com un elixir} ~~benaurat~~ ~~llevant la~~
~~vida a aquella pobre i gentilíssima criatura,~~
tant-pe les mans i el davantal amb la
~~seva~~ sang. d'aquella gentilíssima criatura irracional
les llegrimes i l'horror m'ofegaven

98

Quan la tragèdia fou consumada i botxi, i
còmplices allunyats del lloc del crim, jo vaig tornar-hi
per a seguir plorant el meu pobre anellet.

La seva sang maculava la paret del soterrani.
Les taques hi van restar sempre més. S'enfosquien però
no s'esborraven i ningú no va pensar a fer-les desapa-
reixer. Quan jo baixava al soterrani a llegir els llibres
sustrats a la biblioteca de l'oncle, els ulls se me m'hi
anaven involuntàriament. Van passar els mesos i els
anys. Vaig llegir quantitat de volums prop del dolent
testimoniatge del martiri de l'anellet. I mai, ni una
sola vegada, no vaig poder sustreure'm a una espantosa
d'angoixa, acompanyada d'un gran interrogant
respecte de la sensibilitat dels humans i de llur incom-
prensible ^{indiferència} ~~insensibilitat~~ envers els animals domèstics.

Aquesta passió literària que havia succeït a la
 passió exploradora de la meua infància, dominava totes
 les altres - la dels cotges es mantenia viva, però com adormida
 dinhe meu mancada de ~~qualitat~~ ^{possibilitats immediates} ~~mena d'esperança~~ - El
 pare semblava haver decidit que jo no era bona per a
 escriure. Per això em vaig ~~convertir en~~ ^{dedicar a llegir} lectora. Les classes de
 lectura que rebia del sr. Dalcau havien ~~fe~~ ^{reformet} aquesta
 afeció que jo alimentava principalment amb els volums de la
 biblioteca - escriptori de casa els avis Salgar. Malgrat no veure ja
 a La Rodona jo hi anava sovint, hi passava dies sencers
 i ningú no s'oposava a que dediqués hores i més hores a
 llegir. No puc assegurar que aquelles lectures convinguessin ~~en~~
 a una noietà de la meua edat, no per esotrotes, sinó per
 novelles pures, dramàtiques, sentimentals... A voltes he pensat
 els meus pares i avis sofrien una equivocació en no vigilar les meues lee-
 tures. Però, immediatament he reaccionat a favor d'aquesta llibertat ^{que}
 potser inconscientment, m'atorgaven perque, ben mirat, no puc atribuir
 a les lectures el mal que he patit en la vida, sinó a la pròpia vida i
 aquest ^{mal} no es pot evitar més que morint o faneant el cor, els ulls
 les oïdes a tot allò, bo i dolent, que el món ens ofereix. i claros
 si no tenim el dret de dir que vivim ans ho diríem que vegetem

5
2 ~~laire sentimental, i romàntic.~~
les que jo hi trobava, llegia amb passió al-
les llibres que vaig triar de la biblioteca ~~escriptori~~
~~mentaven el meu sentimentalisme romàntic amb~~
~~de casa els avís, eren novelles~~
~~tendències de del qual vaig tancar temps a fer llocar - me~~
~~i que tant m'ha fet patir tota la vida~~ El que més hi
havia ~~era novelles~~ d'Enrique Pérez Sorel, Ramon Ortegay
Frias, ~~de~~ ^{de} ~~Fernandez i Gonzales~~ ^{de} ~~Peris i Peris~~ i alguns traducció castellana d'Alexan-
dre Dumas, pare. Les novelles solien ésser clares
i m'hi havia moltes. Vol dir que ~~vaig~~ ^{tenia} teca per
extreure. ~~Vaig llegir desde llavors~~ ^{Eyn. vaig interessar sobretot per les} ~~novelles~~ ^{històriques} ~~històriques~~
és a dir les que amb personatges històrics autèntics
~~presentaven~~ ^{i caràcters} ~~històrics~~ ^{arabes} ~~arabes~~ ^{falsos}. Per a mi aquelles personatges creats
per la feconda imaginació d'Ortega y Frias o d'Alexandre
Dumas, tenien més realitat que els que presentent
amb més o menys bona fe, els historiadors de categoria
- ~~mes tard he après a maliciar-me de la his-~~
~~toria que pot deparar, i és sovint, una novel·la~~
~~tendenciosa, sobretot de la història oficials.~~

Lavors el meu esperit crític no s'havia desvetllat
encara. Ni tant sols se m'hauria concegut jutjar
una obra literària. La llegia amb fevorosa devoció,
i, per a mi, allò que s'endevinava entre els personatges
eren veritats incontestables, veritats tristes, alegres, catàstrofiques o benaurades però certes, certíssimes tant com si jo mateixa les hegués viscudes. Segueix el desenvolupament de l'acció amb l'esperança que tot acabaria bé. Però molt més sovint que un desenllaç feliç hi havia un desenllaç catastròfic. Llavors jo onestave una altre novel·la amb la imprescindible esperança d'un final just on els bons triomfaven i els dolents morien vençuts, a gust de tot hom. El mateix hauria volgut i, infernalment ho esperava, de la vida para a d'mais.

Les novelles d'Ortega i Gasset i les de Pío Baroja pare, s'atacaven sovint a la història i a la vida privada de les famílies reals, i les manegaven a gust i conveniència. D'altra banda, intervinguen ven a ell i és veritat que hi ha molta història autèntica i típicament històrica en haver-hi tant a Espanya com

Les nouvelles d'Ortega y Frias, les d'Alexandre
 Dumas, pare, ~~sta~~ desmuntien sovint la politica i la
 vida privada de les famílies regnants d'altres è-
 poques. Les manegaven a ellur gust i conveniència
 prescindint de la veritat històrica - si ~~estem~~ ^{es pot veure}
~~taixta~~ veritat històrica - de bona fe en una. A ui,
 personalment, les falses interpretacions dels caràcters
 i dels ~~les~~ actes d'aquells il·lustres personatges ^{de l'antigallg} no m'ofen-
 taven gens. Les Caterines de Medicis, les Marie Stuart i
 Tudor, les margarides d'~~Anglaterra~~ ^{de Valois}, els Enrics d'
 Anglaterra i de França, els Felips ^{d'Àustria} ~~de França~~, i d'Esper-
 yda tal i com m'els servien Ortega y Frias, i Alexandre
 Dumas em resultaven un plat ^{fort pessej} ~~petit~~. Que Caterina
 de Medicis fos una ^{isparre} ~~enredadora~~ i Felips regnà un bon any,
 Elisabet d'Anglaterra un monarca, i Carles de ~~Anglaterra~~
 Valois un degenerat, ben ^{convenient} ~~amant~~ amb la bondat de
 Marie Stuart, la gràcia d'Isabel de Valois, la ~~bondat~~
 la coratge valentia d'Enric de Navarra, l'intel·ligència de

Jambló fou en aquella matèria à prova ben com 15
binat amb la meua red de lectura quan se m'va
ocórrer muntar un teatre a casa dels meus avis a
Le Prolone & Cantó Superior. Un grup d'amiguets
em secundava amb gran entusiasme. L'armadura
o car case de l'escenari era de canyes lligades amb cor-
dells. Els telons: ~~les bambolines~~ eren de tela i el teló era una
cortina que la Tieté m'havia procurat, i els decorats:
les bambolines ~~eren~~ de paper d'estrassa pintades per
nosaltres. Els dramas que s'hi representaven els in-
ventava jo. I Jambló feia de director d'escena i de
primer actor. La companyia comptava Jambló amb
una primera dama: ~~era~~ una noia rossa,
blanca de pell, molt femenina i posturera

Li agradava molt per comèdia i sempre representava ¹⁶
el paper d'heroïna.

Jo distribuïa els papers i explicava als actors el
que ^{haurien de} fer i dir ~~per~~ (les paraules celia inventar-los)
perquè aquests drames no varen ésser mai escrits.) ~~La~~
la primera actriu; que es deia Pepita Guandà, no podia
fer elogiència però si una ^{vella dolça i uns gestos elegants} ~~bona mormona~~. Els homes
actors i actrius representats per elements femenins no
tenien gaires disposicions per la escena. ^{Fien comèdia perquè jo els hi ho deia.} ~~Per~~ pot dir que
només parlava jo.

Les vestits sortien del guardarroba de la Ti-, la qual també
ens procurava cobrellits i cobretaulas i demés accessoris

Les drames que jo inventava tenien un caire més
sentimental que heroic. ~~Vall dir que~~ En representarem

poes que hi figuressin reis i reines, puerens o
capitosts, mes aviat drames de família, conflictes d'
amor o de consciència... Si ^{representaven} algun drama ^{històric on} es represen-
ta ^{hi figures alguna princesa} ~~que figures l'antiquetat~~ arc per - per Papei quan
lluis la seva cabellera rossa que sota una corona de
flors era d'un efecte segur.

De públic no en teníem, ^{En feien únicament} les nenes de la companyia
que no tenien paper ^{en l'obra}. A vegles esdevenen discussions
perquè alguna d'elles refusava fer un paper ^{que jo li} que
passava a ella ^{no li} ~~plac~~. I si m'ho prenia tot amb un ^{gran} ~~entusiasme~~ ^{acc-}
lrament com si fos un autèntic empresari i director d'una
companyia i en l'èxit m'hi anés l'honra.

Cada diumenge en acabar la representació i en anar-se'n
les ^{companyes} ~~altres nenes~~, jo ^{restava estordida en veure} ~~un sentit tan malalta~~ ^{tan malalta} que no podia
ni sopar ni ficar-me al llit. Sobria unes ~~tristesa~~ ^{tristesa}.